

Curt Wittlin i l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre

Soc conscient que la meua aportació a l'homenatge de Curt Wittlin no té ni el caràcter acadèmic desitjat, ateses la personalitat i la trajectòria d'ell, ni tampoc aporta nous coneixements a la seua biografia i obra. Bàsicament, circumscriu l'escrit dins l'àmbit personal i emotiu, i alhora aprofito per fer participar el lector del darrer treball d'investigació i de publicació que dúiem a terme plegats i que, dissortadament, no vam poder concloure com teníem previst.

La meua coneixença amb Curt Wittlin fou atzarosa i va estar condicionada pel fet que en la darrera etapa de la seua vida, un cop jubilat, va recaure a viure, amb la seua dona, a Tortosa. N'era un enamorat: de la ciutat i especialment del seu entorn natural. La seua afició a la muntanya li va fer valorar l'atractiu del massís dels Ports, el qual sovintejava tot fent-hi excursions. Però, com en alguna ocasió em va confessar, malgrat la riquesa geogràfica i històrica del nostre hàbitat, també trobava a faltar l'al·licient d'investigació, d'estudi i de formació del qual havia estat envoltat tota la vida i que, per raons òbvies, Tortosa no podia oferir, almenys aparentment. Els importants fons històrics dipositats a l'avui Arxiu Comarcal del Baix Ebre, especialment els de l'Ajuntament de Tortosa, amb sèries documentals des del segle XIV, i el del districte notarial, també amb protocols des del mateix segle, ofereixen grans possibilitats que no van passar desapercebudes al professor Wittlin. Fou esta coincidència, el fet que jo dirigeixi esta institució des del 1992 i que ell tingués la necessitat d'encetar algun treball d'investigació per a mantenir l'activitat mental ocupada, el que ens va permetre la coneixença mútua.

Així vam començar una relació de contacte i d'amistat que va durar catorze anys, la qual va ser més continuada en el darrer temps, mentre preparàvem un treball conjunt. La primera col·laboració de Curt Wittlin a l'Arxiu fou el 2005,

quan va publicar a la revista històrica *Recerca* l'article titulat «Un cas de “guerra” domèstica a Tortosa l'any 1401, descrita pel notari Ramon Ortolà, el reu, en una carta rimada a la muller», on va fer un estudi sobre el contingut, la mètrica i el lèxic del text versificat del segle XV, aparegut en un protocol notarial del fons de l'Arxiu. A part de la transcripció i dels elements d'anàlisi, en un apartat concret va fer una comparativa, com no podia ser d'una altra manera, atesa la seua passió pel tema, entre el notari Ramon Ortolà, autor dels versos octosíl·labs, i Francesc Eiximenis.

El segon treball de Curt Wittlin sobre documentació de l'Arxiu és el que vam preparar tots dos en col·laboració i que, com he dit, a les portes de concloure'l, va quedar inacabat. Es tracta de l'edició crítica del *Llibre d'establiments de Tortosa* de 1334. És, de fet, el llibre més antic d'esta sèrie històrica municipal de la ciutat de Tortosa.

Els establiments o ordenances eren un recull de les normatives que regien la ciutat i terme de Tortosa i que, de fet, derivaven i completaven el marc jurídic concretat pel *Llibre de les costums*, en vigència des de 1277. Els diferents establiments, anotats en els seus corresponents llibres, eren de naturalesa dispar. Amb ells s'intentaven regular temes tan variats com el frau en l'abastament alimentari, la moralitat, la higiene pública, el proteccionisme dels productes autòctons, el bon ús urbanístic o la prohibició dels jocs d'atzar. Es tracta d'una font documental molt important des del punt de vista històric, jurídic i també filològic. Amb el professor Curt Wittlin havíem decidit, atesa la interessant sèrie històrica, fer-ne una publicació comparativa entre els diferents establiments, temàticament comuns però cronològicament disperss, i anar-los estudiant i editant per famílies afins, ja que en la majoria dels casos estes ordenances es van reiterant en els diferents assentaments i només es diferenciaven en aspectes com els terminis, els imports de les multes o en petits detalls d'ajustament contextual. La idea original, per tant, era transcriure un establiment marc i inicial i anar-hi afegint, amb les notes pertinents, les modificacions subsegüents. Això no obstant, atès que el primer volum conservat és ben antic i prou complet, tot i que té evidents manques de text pel seu deteriorament, se'n va considerar de gran interès la publicació íntegra.

Per dur endavant el projecte, en primer lloc, jo feia un esborrany de transcripció que després el passava a consideració de tots dos. En aquest sentit, l'expertesa i els coneixements de Curt Wittlin eren cabdals, ja que la dificultat de fixar la informació del text, que bona part estava esborrat, requeria el seu bon saber per ajustar-lo, localitzar i interpretar paraules il·legibles i completar fragments esborrats. Per a esta tasca també ens era molt útil comparar els diferents assentaments amb altres de posteriors anotats en altres establiments, atès que la majoria de les clàusules eren iguals o semblants.

Un aspecte que vàrem consensuar i que el professor Curt Wittlin va defensar des del principi és que la transcripció fos tan entenedora com fos possible, d'aquí

que en molts casos s'adaptés tant l'ortografia original com (en algun cas fins i tot) la sintaxi al model actual, a fi de prioritzar l'accessibilitat del text, sobretot perquè la publicació anava adreçada al públic en general. Evidentment, es van respectar termes i formes que, encara que no usuals avui, no desvirtuaven el contingut i el feien igualment comprensible. He d'admetre que sobre este aspecte partíem de punts de vista diferents, ja que la meua formació medievalista i històrica em feia sentir incòmode davant el fet de «modernitzar» la versió ortogràfica original del text, del qual jo hauria fet una transcripció molt més literal. Això no obstant, després de diferents debats al respecte vaig entendre la seua posició i me la vaig fer també meua.

A títol d'avanç i a grans trets, podem dir que este primer llibre d'establiments es compon de quaranta-dos fulls que apleguen un total de vint-i-tres ordenances diferents, desenvolupades en diferents paràgrafs que solen seguir un mateix esquema: justificació de les causes per les quals cal prendre les mesures, la relació de les prohibicions o obligacions i les penes a les quals s'enfronten els infractors. Com ja he dit, a cops, fins i tot en el mateix volum, es pot donar el cas d'haver-hi establiments repetits. Bàsicament, ho són per si hi ha hagut alguna alteració amb les taxes, amb els terminis o, simplement, per incidir amb unes mesures que, tot i necessàries, no s'acataven, segons podem deduir de la seua reincidència. En este sentit, és molt il·lustratiu, a l'efecte de calibrar el context del moment, de carestia i d'inseguretat, comprovar allò que adquireix més protagonisme, com és el cas de l'avituallament de blat o la regulació de les armes.

De la primera posada a punt de la transcripció, amb l'afegitó de les paraules esborrades però fàcilment incorporades per similitud i amb les corregides d'acord amb el criteri d'edició, es va passar a una segona lectura per comprovar-ne la intel·ligibilitat i acabar de polir els dubtes. Seguidament, es van destriar un seguit de termes als quals calia fer una aportació informativa que es reflectiria en notes a peu de pàgina. Fonamentalment, els noms de lloc, tant la toponímia rural com la urbana, per exemple: plaça de la Fusteria, Palomera, molins del Pont, Vimpeçol, Rambla, etc., i els noms propis, com ara: Pere Garidell, Pere de Coscollà o Pere de Ripollès, i que avui ens són desconeguts. El coneixement concret del període analitzat per altres estudis i treballs previs ajudava, en un tant per cent elevat, a identificar-los, i quan no, calia fer una recerca específica per a ubicar-los correctament.

En segon lloc, a títol de notes explicatives, vam seleccionar aquells organismes, institucions, equipaments, etc., que apareixen al text i que, si no els situàvem i definíem, podien dificultar la comprensió del text. És per això que calia explicar, ni que fos breument, l'organització del govern municipal, les funcions dels diferents càrrecs, la importància dels espais urbanístics i el pes dels establiments socials, i, si es pogués, incorporar les dates del seu origen i evolució. Per este motiu i criteri, calia, doncs, acotar la significació del veguer, del batlle, dels lloctinents

respectius, dels prohoms, dels procuradors, del mostassaf, dels jutges, dels vee-dors de camins o de la cort. Així mateix, també vam voler referenciar altres aspec-tes històrics cabdals per entendre el context del document i que, d'una manera o d'una altra, hi queden reflectits, com el fet del marquesat de l'infant Ferran, du-rant el període del qual Tortosa va quedar escindida del poder reial, o el fet que encara apareix la senyoria de l'Hospital. Finalment, vàrem creure oportú, a fi de facilitar la lectura, incorporar, en un annex, una relació de vocables i expressions en desús, amb la seua significació, com, per exemple: *l'esquella de vespres, llenys, cafís, doblera, honors, malla, etc.*

A grans trets, doncs, puc concloure que el treball de la publicació dels establi-ments de Tortosa de 1334 que dúiem a terme entre tots dos, el professor Wittlin i jo, ens aportava riquesa i incentiu. A ell, perquè l'atansava al món de la investiga-ció medieval d'àmbit local a partir de les fonts directes, i a mi per treballar amb un savi, detentor de molts coneixements que els feia extensibles generosament. Dis-sortadament, a causa de la meua malaltia primer i de la seua mort després, la nos-tra col·laboració, en el darrer tram, va quedar sense rematar. Espero concloure aviat la publicació, per responsabilitat, respecte i deferència vers ell, a mena d'obra pòstuma.

Finalment, i ja en un àmbit més personal, no voldria acabar la meua brevíssima aportació a l'homenatge a Curt Wittlin sense remarcar la seua personalitat i bon-homia. Veure'l aparèixer a l'Arxiu en les tardes de treball assenyalades, encara que d'altres tasques laborals em capfiquessin, em transportava acte seguit a una gran pau i tranquil·litat. Sempre el vaig veure content i disposat a tirar endavant el treball conjunt, malgrat certes complicacions en la lectura i posada a punt del document. Les estones compartides eren molt plaents, i sovint les converses derivaven cap a altres temes històrics o de pensament ideològic. Com tothom que el conegués sap, no escatimava cap moment per plantejar paral·lelismes entre qualsevol aspecte quotidià amb algun passatge d'Eiximenis. Tant en diferents apartats del document que estudiàvem com en les posteriors converses sobre l'actualitat, ràpidament hi trobava un fil conductor que l'enllaçava amb una reflexió del savi franciscà.

Sí, este era Curt, amable, educat, enginyós, alegre, savi, intelligent, modest, generós, honest i molt més. I, per a mi, posseïa un tret particular que me'l feia més proper: tant el seu aspecte físic com el seu tarannà em recordaven, d'allò més, mon pare, que ja feia, llavors, més de vint-i-cinc anys que era mort.

Curt, gràcies per tot.

ALBERT CURTO HOMEDES
Arxiu Comarcal del Baix Ebre